

så at den besøgende ikke i god tro be- giver sig et længere stykke hen ad den for så først ved vejs ende at opdage, at den er blind. For sker dette, vil han ærgre sig, og han vil i en forståelig trods rimeligvis søge at forcere sig vej videre frem imod sit mål, der f. ex. kan være en grav i den næste række, og han vil da måske gøre skade på beplantning eller gravsteder. Blinde gange bør derfor som regel være *meget* korte, kortere end andre gravsteds gange, og kan den blinde gang for enden have f. ex. et gravsted, der ved et velplaceret gravmæle på god afstand meddeler, at gangen ikke fører videre, er det godt.

Det er derimod direkte irriterende og stridende imod logisk sans, når en gang fører imod en hæk, og det igennem denne

hæk tydeligt kan ses, at der fører en gang i nøjagtigt samme flugtlinje på den anden side af hækken, sådan som det kan ses af hosstående fig. 82. Formentlig har denne hæk en fornuftig funktion i et gravgårds-system; dens højde og placering tyder derpå; men i så fald er der på anden måde noget galt i dette system, for enhver, som kommer til vejs ende, vil føle hækken som en art tremmer for et bur, og han vil enten i sit stille sind eller på anden måde skælde ud over arrangementet.

Der var jo så mange andre måder, dette kunne være klaret på (enten ved at der var lagt gravsteder langs hækken, eller ved at gangsystemet forskød sig — eller noget helt tredje), og ved bedre klaring ville man være et irritationsmoment mindre.

Beplantninger på nordamerikanske kirkegårde

Kirkegårdsinspektør, havebrugskandidat H. D. Ørsted-Hansen

I »*The american cemetery*«s oktober-nummer 1949 skriver landscape-architect *Jesse R. Flory*, Stroudsburg, Pa., en artikel med overskriften »Cemetery planting — why — how and what to plant«, i hvilken han giver en lang række anvisninger og råd med henblik på tilplantning af kirkegårde.

Selv om forfatterens tanker for nogle af læserne af *Vore Kirkegårde* vil være kendte toner, vil de sikkert være oplysende og inspirerende for mange kirkegårdsledere både i Danmark og vore nabolande, og hans artikel bringes derfor i væsentlige uddrag.

Som man af det følgende da bl. a. vil se, er forfatteren modstander af træer i række, hvadenten vejen er krum eller lige, men han tilføjer dog forsigtigt, at man ikke skal generalisere. Heri ligger,

at han på ingen måde vil underkende den æstetiske værdi, der med alders myndighed og majestæt repræsenteres i en 100- eller 200-årig allé. Den skal blot ikke laves i tide og utide, men hver ting til sin tid og på sit sted.

I det store og hele kan *Jesse R. Flory's* anvisninger være udmærkede som rettesnor også for danske kirkegårdsledere, idet den egentlige forskel fra danske forhold ligger deri, at når man i Amerika gør sig alle anstrengelser for at nå det smukkeste mulige resultat, er den egentlige baggrund at skabe reklame og større salg, mens vi først og fremmest af æstetiske og etiske grunde ønsker at opnå resultatet; så tager vi det andet, som det kommer. Og den forskel skal vi vist ikke være kedede af.

(Fortsættes)

riksstad faldne slesvigholstenere. Det er om begravelsen af disse sidste, den gamle feltpræst *Høyer Møller* har skrevet den gribende skildring om den gamle lensmand, som leder jordfæstelsen og blandt de døde genkender sin eneste søn.

Bag den evangeliske kirke i *Frederiksstad* findes den på fig. 120 viste grav for 53 under byens belejring faldne danske soldater. Endelig findes på *Frederiksstad* kirkegård en dansk krigergrav.

5. HOLSTEN

På *Büsum* kirkegård ved Holstens vestkyst findes en dansk marinegrav for en kvartermester og 6 menige, som den 3. september 1813 faldt i en sejrrik kamp mod en dobbelt engelsk overmagt.

Altona var indtil 1863 dansk garnisons-

by. Da i 1831 den »asiatiske pest« (kole-
raen) hærgede Hamborg og Altona, op-
rettedes der en ny kirkegård »An der
Norderreihe,« hvor også den danske
garnison erhvervede et særligt areal til
begravelsesplads. Her blev fra 1832 til
1864 ialt 167 danskere begravet, befalings-
mænd, soldater, kvinder og børn. Under
et luftbombardement i 1943 blev det
omliggende kvarter ødelagt, en hygning
styrtede ned over den danske begravelses-
plads og begravede resterne af minde-
tavlerne undtagen hovedmonumentet —
fig. 121 — som den dag i dag minder om
de tider, da også disse egne hørte under
Danmarks krone.

p. s. Billedteksten til fig. 78 side 34 bedes rettet
til: Grav ved Jagel for 5 danske krigere, faldne
i 1864.

Plantninger på nordamerikanske kirkegårde

Kirkegårdsinspektør, havebrugskandidat H. D. Ørsted-Hansen

Fortsat fra pag. 36

Forfatteren, landscape-architect *Jesse R. Flory*, skriver bl. a.:

Skal man udføre en beplantning — uanset om det drejer sig om en mindre have eller en større park, en lille gård eller en plantage, en legeplads eller en kirkegård — er det første spørgsmål, man må stille sig, dette: »hvad vil jeg opnå?« Det andet er: »hvordan vil jeg opnå det?« og det tredje: »ved hjælp af hvilke planter?«

Hvis jeg spurgte Dem, mine læsere, hvordan De vilde tilplante en kirkegård, vilde jeg sikkert få mange forskellige løsninger, og jeg har lagt mærke til, at kvinder (hvad beplantning angår) ofte lægger mere omtanke for dagen end mænd. Men jeg tror i hvert fald, vi kan blive enige om, at kirkegårdsplantningen skal tjene to formål, dels at skjule og dels at fremhæve.

Det første (at skjule) er indlysende. Man vil gerne dække eller »sløre« visse detaljer som kirkegårdens bygninger, kompostbunker, redskabsskure o. l. og om muligt skjule udsigten til bagsiden af tilstødende huse m. m., ja måske endog udsigten til en tilstødende kirkegård.

Det andet (at fremhæve) rummer langt

større muligheder, idet det drejer sig om at skabe et smukt helhedsindtryk af kirkegården, og måden at gøre det på vil variere betydeligt for hver enkelt kirkegård.

Jeg vil gerne give Dem nogle anvisninger, ved hjælp af hvilke De skulle kunne opnå det tilsigtede.

1. Der må gøres noget ud af hovedindgangen. En tiltalende indgang med f. eks. en smuk gitterlåge giver forventning om, hvad der måtte være indenfor.
2. Smukke plantninger langs kirkegårdens hovedveje befæster det gode førstehåndsindtryk.
3. En særlig smuk udsigt vil være et aktiv for Dem, især hvis den indrammes af løvværk.
4. De nye afdelingers fremtidige beplantning.
5. Anvendelse af planter, der virker ved farve eller anden effekt på bestemte årstider (*memorial day*.)
6. Monumenter, der kræver særlig beplantning, giver Dem anledning til yderligere forskønnelse af kirkegården.
7. Indplantning af store gravsteder forøger kirkegårdens tiltrækning og jordens salgbarhed.
8. En vekselvirkning af lys og skygge vil være af stor betydning.
9. Plantning omkring kapeller og i forbindelse med kontorer og andre iøjnefaldende bygninger har væsentlig betydning.

(fortsættes)

Beplantninger på nordamerikanske kirkegårde

Kirkegårdsinspektør, havebrugskandidat H. D. Ørsted-Hansen

Fortsat fra pag. 48
(sluttet)

Videre skriver Jesse R. Flory bl. a.:
Hvorledes skal vi da plante for at opnå dette?

Efter min mening skal man først og fremmest gøre sig klart, hvad man vil opnå og dernæst (og ikke mindst) udarbejde en plan over, hvordan man vil opnå det.

Det er min overbevisning, at en udførlig plan over beplantningen og kirkegårdens udvikling er overordentlig vigtig. Enten må De engagere en havearkitekt til at udføre denne plan for Dem, eller De må alliere Dem med en lokal anlægsgartner og udføre den sammen med ham, eller De må selv gøre det, men (lad mig slå det fast) en plan må De have.

Denne plan må give fuldstændigt overblik over kirkegårdens træer, dens gravsteder, veje og andre vigtige elementer. Planen skal vise afdelingernes beplantning i almindelighed og deres forhold til hinanden. Den skal vise højt og lavt tilplantede steder, og den skal vise planternes art, størrelse og antal.

De bør arbejde efter en sådan plan, uanset om det drejer sig om en ny eller en gammel kirkegård. Følger De planen år efter år, vil De derigennem være i stand til at præge kirkegården på heldig måde og forøge dens skønhedsværdi. De opnår den bedste løsning, og (hvad mere er) det betyder tid, penge og effektivitet.

Med hensyn til at skjule de mindre flatterende steder på kirkegården bør De hertil anvende egnede, grønne planter. Efter min mening ikke særlig iøjnefaldende varieteter med gule eller røde blade. Det, De skal opnå, er jo netop at *aftede* opmærksomheden, mens farver og kontrastvirkninger vil *vække* opmærksomheden. Løvet's karakter er i sig selv nok til at skabe kontrast. Således vil

småbladede planter på baggrund af storbladede falde godt sammen med kirkegårdens øvrige beplantning uden at tiltrække sig særlig opmærksomhed.

De vil selv opdage, at en let beplantning i mange tilfælde er fuldt så effektiv som en tæt hæk. Hvor forholdene tillader det, vil det være rigtigere at plante i dybden end i lige rækker.

Af andre midler, der tjener til at gøre kirkegården tiltalende, er plantning langs hovedveje et af de vigtigste. Vel skal man ikke generalisere, men det er min opfattelse, at træer i række langs en vej, hvadenten den er lige eller krum, er en kummerlig løsning. De regelmæssige mellemrum giver ingen synsmæssig oplevelse. Desuden bevarer træerækken ikke sit udseende i det lange løb. De ved selv af erfaring, at eet træ kan gro hurtigere eller langsommere end de andre træer i rækken. De har også set træer lide skade af frost, af tørke eller af andre grunde. Resultatet af sådanne uheld bliver en mangelfuld allé, og publikum vil uvilkaarligt lægge mærke til det manglende træ på bekostning af alle de øvrige.

Jeg vil derfor foreslå Dem at plante uregelmæssige grupper langs vejene, grupper, der er uregelmæssige i højde og omfang. Øjet vil sammenføje disse varierende grupper til bånd langs vejen. En sådan løsning vil koste mindre, der skabes let erstatning for beskadigede træer, den giver Dem mere frit areal og afrunder helhedsvirkningen.

Indramningen er af væsentlig betydning for resultatet. Øjet kan kun opfatte enkeltheder indenfor en vis bredde. Er afstandene for store, flakker blikket fra sted til sted for at opfatte det hele. Det vil derfor være rigtigt at bryde de store flader med større, kuplede træer, der giver indtryk af ro og hvile.

Spørgsmålet om tilplantning af nye afdelinger kunne i sig selv give stof til en hel artikel. Jeg indskrænker mig til at pege på muligheden for at skabe forbindelse mellem afdelingernes beplantning og deres navngivning. Vi er alle fortrolige med navne som eg og ahorn i forbindelse med navngivning af vore afdelinger. Jeg gør opmærksom på, at der er mange forskellige vækster, som på udmærket måde kunne præge afdelingerne. Azalia, viburnum, spiræa, syren m. fl. vil være velegnede til det brug. Afdelingernes navne skulde da bestemmes af deres dominerende planteart, og der vilde derved være skabt kontakt mellem afdeling og navn.

Vi vil gerne kunne skabe bestemte farvevirkninger til bestemte tider. Også i denne henseende er det betydningsfuldt, at De udarbejder en almindelig plan over kirkegården, før De planter med noget sådant for øje.

Vi må huske, at det ikke er en lysthave, vi tilplanter, hvor een eller to planter af samme slags kan synes tilstrækkeligt. Tilplanter vi arealer af kirkegårdsstørrelse, må vi vænne os til at tænke i 10, 20 eller 50 planter af samme slags. Vore planter skal plantes i grupper, ikke i rækker. Ved at plante et større antal af samme slags, som blomstrer på samme tid, kan vi skabe en farvevirkning, som virkelig formår at vække opmærksomhed. Og det er muligt at skabe en hel række højdepunkter af blomstring sommeren igennem. Dette medfører øget besøg og større salgsmulighed.

Drejer det sig om at skabe baggrund for et monument, må De betænke, at en sådan plantning skal gøre fyldest hele

året. Stedsegrønne vil derfor til det formål være bedst egnede. Tax er med sin friske, grønne farve særlig god. Der findes forskellige typer, dels høje og pyramidale, dels lave og brede. Baggrunden skal passe til monumentet og tjene til at fremhæve det.

Også tilplantning af særlig store gravsteder er af betydning for kirkegården. Disse »rum« er individuelle begravelsespladser og kræver en vis randplantning, der kan give dem privat og intim karakter. Her må vi huske, at gravstedet i forhold til kirkegården jo kun er en lille enhed og må tilplantes derefter. Planter, der anvendes i en sådan plantning, bør være langsomtvoksende, så de ikke for hurtigt bliver for store, og man må sørge for at bevare arealet delvis frit. Der kan plantes i græs eller andet grønt bunddække, så renholdelse og pasning indskrænkes til det mindst mulige.

Store træer i græs kan være af kraftig virkning, men de skal plantes, så der fremkommer åbne arealer mellem dem, og der må tages skyldigt hensyn til deres vækst og karakter. De må være dybt rodgående, og bladene må ikke drysse hele sommeren. Grenbygningen skal være stærk, og træerne skal udvikle sig smukt i passende højde over jorden.

Husk altid ved valget af skyggende træer, at et let træ, der kaster et mønster af skygge på græsset, er af langt finere virkning end et tæt og tungt træ, der kaster slagskygge.

— Disse ting kan hver for sig synes af mindre betydning, men sammenlagt er det dem, der skaber den kirkegårdsatmosfære, det er værd at opnå, og som til syvende og sidst bestemmer, om kirkegården virker tiltrækkende eller ikke.